

Významné osobnosti naší univerzity

Vzpomínka na prof. Ottu Ducháčka

(7. 11. 1910 – 17. 2. 1993)

K nejvýznamnějším československým i světovým romanistům patří bezesporu prof. PhDr. Otto Ducháček, DrSc., dlouholetý profesor románské lingvistiky na Filozofické fakultě MU v Brně, jehož stě výročí narození jsme si připomněli letos v listopadu. V následujících řádcích proto alespoň stručně vzpomene na působení tohoto pedagoga a vědce, který si svými rozsáhlými znalostmi a vědeckými publikacemi získal uznání nejen v československých, ale také v zahraničních lingvistických kruzích.

Otto Ducháček se narodil dne 7. listopadu 1910 v Ústí nad Orlicí v rodině učitele. Maturitu složil s vyznamenáním v roce 1929 na gymnáziu v Jilemnicích, poté byl přijat na Filozofickou fakultu univerzity Karlovy na obor francouzština – čeština. Po úspěšném dokončení studií na jaře 1934 musel kvůli nedostatku učitelských míst přijmout místo výpomocného učitele na tkalcovské škole v Jilemnicích. Teprve o Vánocích téhož roku dostal umístění na Reálné gymnázium ve Spišské Nové Vsi jako aspirant, což znamenalo, že tři měsíce učil bezplatně a poté za 485 korun měsíčně. Na středních školách vyučoval plných patnáct let, od roku 1934 do roku 1948. Od roku 1945 působil současně jako lektor francouzského jazyka na Filozofické fakultě Karlovy univerzity, kde vedl praktická cvičení, a od roku 1948, kdy se stal jejím řádným členem, také prosemínář staré francouzštiny a přednášku o dějinách francouzského jazyka.

Ve své vědecké práci se chtěl Otto Ducháček původně věnovat především české literatuře, avšak pod vlivem význačných lingvistů – Emila Smetánky, Miloše Weingarta, Bohuslava Havránka a především profesora Skály-Richtera, vynikajícího badatele, autora originálních učebnic románských jazyků, příruček sestavovaných podle latiny – se rozhodl zaměřit na jazyk a v roce 1935 odevzdal doktorskou disertační práci na téma *Tvoření deverbativ-*

ních adjektiv v češtině, na jejímž základě byl promován doktorem filozofie.

Další vědeckou orientaci prof. Ducháčka ovlivnili významnou měrou profesor Dvořák a profesor Titz, na jejichž popud začal s psaním habilitační práce z románské jazykovědy, v práci však mohl pokračovat teprve po přestávce vynucené válkou a totálním nasazením v letech 1943–1945. Habilitační spis *O vzájemném vlivu tvaru a významu slov* odevzdal v roce 1947, ale teprve po vleklém habilitačním řízení, ukončeném až na konci roku 1948, navrhla vědecká rada Filozofické fakulty univerzity Karlovy ministerstvu školství, aby Otto Ducháčkově byla udělena *venia docendi*. K tomu ale došlo až po šesti letech, v roce 1955, kdy začal působit na Filozofické fakultě UJEP v Brně. O pět let později, v roce 1960, získal titul kandidáta věd, po němž v roce 1966 následoval titul doktora filologických věd. V témže roce byl jmenován řádným profesorem na katedře romanistiky a fonetiky brněnské filozofické fakulty.

Ve své vědecké činnosti se Otto Ducháček orientoval na oblast lexikologie, především na sémantiku. Už jeho první monografie, nazvaná *O vzájemném vlivu tvaru a významu slov*, měla značný ohlas v zahraničí. Autor v ní řeší v plné šíři vzájemné vztahy a působení tvarové a významové složky slova, problematiku důležitou jak pro poznání současné struktury jazyka, tak i jeho historického vývoje. Současně s tím si všímá nejen působení vnitrojazykových a psychologických faktorů, ale i vnějších vlivů. O něco později se začal podrobně zabývat teorií jazykových polí a zkoumal možnost postižení tohoto systému v lexiku. Recenzovaná a zahraničními lingvisty mnohokrát citovaná studie *Les champs linguistiques* (Philologica pragensia, 1960), která byla v Mexiku dokonce přeložena do španělštiny, obsahuje novou, pozoruhodnou koncepci rozřídění jazykových polí na morfologická, syntagmatická, asociativní a pojmová. Teorii pojmového pole rozpracoval potom podrobněji se svou žačkou Růženu Ostrou, teorií syntagmatického pole se zabývali Josef Dubský a Eva Spitzová.

K nejvýznamnějším dílům Otty Ducháčka patří monografie *Le champ conceptuel de la beauté en français moderne* (Praha, 1960), která je fundovaným sémaziologickým rozbohem 316 francouzských výrazů vyjadřujících pojem krásy. Na základě podrobné analýzy bohatého a funkčně rozříděného materiálu autor čtenáři umožňuje, aby si vytvořil jasnou představu o struktuře této části francouzského lexika. Monografie pojednává originálním způsobem o vzniku a rozvoji pojmového pole krásy a spojitosti slov označujících určitý pojem, autor však neopomíná ani analýzu migrace slov uvnitř daného sémantického pole i mezi poli sousedními. Nemalou zásluhu si Otto Ducháček připsal návrhem na diachronický průzkum tohoto jevu a na komparativní výzkum analogických polí v různých jazycích.

K dalším více než padesáti významným statím patří bezesporu studie *L'homonymie et la polysémie* (1962), zkoumající vzájemný vztah mezi oběma jevy, a *L'attraction lexicale* (1964), zabývající se příčinami a podmínkami vzniku i následky sémaziologických jevů, které do té doby nebyly ani řádně identifikovány a které autor nazývá „attraction sémantique“ a „attraction lexicale“.

Sémantice je rovněž věnován spis *Précis de sémantique française* (Brno, 1967).

Kromě vědecké činnosti nezanedbával profesor Ducháček ani činnost pedagogickou a část své publikační činnosti orientoval na potřeby studentů a mladých asistentů. Vzniklo tak několik navýsost potřebných učebních textů, kromě jiných *Úvodní do románského jazykozpytu* (Praha, 1956), zaměřené na vznik, vývoj a hlavní směry románské jazykovědy (později vyšlo pod názvem *Bibliografické úvodní do románského jazykozpytu*). Historii francouzského jazyka přibližují dvě díla: *Úvod do historické mluvnice francouzské* (Praha, 1951) a *Dějiny francouzského jazyka* (Praha 1953), vynikající spis, věnovaný staré francouzštině a jejímu vývoji, sepsaný s přihléd-

nutím k vnějším faktorům, které tento vývoj ovlivnily. Modernímu jazyku věnoval publikace *Grammaire complète de la langue française* (Praha, 1955), *Francouzská mluvnice s cvičebnicí* (Praha, 1957) a především *Grammaire du français contemporain* (Bratislava, 1976), na níž se autorsky spolupodílel jeho bratislavský kolega Jozef Bartoš. Ide o vyčerpávající popis mluvnických jevů, z nějž dodnes čerpají užitečné vědomosti nejen vysokoškolská studenti a učitelé, ale také překladatelé a všichni, kdož chtějí proniknout do tajů francouzské gramatiky.

Otto Ducháček patří k našim nejpłodnějším romanistům. Pro svou odbornou fundovanost, explicitnost, pečlivost, podnětnost a koncepční originalitu se jako autor těšil ve vědeckém světě i po svém odchodu opravdové vážnosti, jeho díla jsou opakovaně citována a excerповána. Vysoce oceňované byly rovněž četné přednáškové pobyty na zahraničních univerzitách (Francie, Polsko, Německo, Rumunsko, Holandsko, Belgie) a vystoupení na mezinárodních kongresech. Jeho spisy se staly nedílnou součástí významných světových knihoven.

Vzhledem k mimořádně rozsáhlým vědomostem z oblasti lingvistiky se profesor Otto Ducháček řadí po bok nejuznávanějších jazykovědců. Je však znám nejen svými odbornými znalostmi a hlubokými zkušenostmi, které dokázal bohatě zúčinit ve výuce, ale také vstřícným a obětavým přístupem ke svým studentům a asistentům, díky němuž vždy patřil k respektovaným vysokoškolským pedagogům. Dokázal si vychovat řadu úspěšných nástupců, a to nejen z vlastní katedry, ale i z jiných pracovišť, kteří pokračují v jeho díle, a ve svém bádání dosahují vynikajících výsledků. Na svého učitele, který jim ukázal cestu, nikdy nezapomenou.

L. MILIČKOVÁ